

Január 20. Sebestyén

(Az egyik legjelesebb őkeresztény vértanú; †298; ünnepe egy napon van Fábián pápáéval /†250/, de személyes közülük nincs egymáshoz.)

Sebestyén kezdetben császári testőrparancsnok volt. Egy alkalommal a börtönben sínylődő keresztény testvérpárt, Márkot és Marcelliánt atyjuk, Tranquillus rá akarta venni, hogy életüket megmentendő pártoljanak el hitüktől. Sebestyén, aki keresztény hitét a császári seregben titokban tartotta, hogy így több keresztényen tudjon segíteni, mikor ezt meghallotta rögvest a börtönbe sietett és olyan ékesen beszélt a vértanúságról és az örök életről, hogy a testvérpár végül hitét megvallva boldog vértanúságot szenvedett. A börtönőr felesége pedig, aki néma volt, Sebestyén közbenjárására meggyógyult – a börtönőr pedig örömeiben minden keresztény foglyot szabadon engedett. Mikor az eset kitudódott, a helytartó (Cromatius) látni akarta Sebestyént, e sok csoda eszközlőjét, s mikor találkozott vele Sebestyén őt is – fiával együtt – kereszténnyé tette. Mikor a keresztvíz először érte a testét, súlyos betegségéből rögvest megszabadult. Sebestyén csodáinak hamar híre ment Rómában. A pápa tanácsára a keresztények két részre oszoltak, egy részük elhagyta a várost és hitvallóként terjesztette Krisztus hitét, az ottmaradottak pedig Sebestyén vezetésével mint vértanúk a városban álltak helyt a nagy üldözések alatt. Hamarosan Sebestyénre került a sor, akit végül oszlophoz kötözték, és a császári parancs szerint halálra nyilaztak – ám hála a keresztények szerető ápolásának, sebeiből felépült, és újra jelentkezett a császárnál, aki végül börtönbe vetette és agyonbotoztatta.

Holttestét – hogy tisztelői ne találhassanak rá – egy bűzös gödörbe dobatta a császár; azonban Sebestyén egy Lucina nevű asszonynak álmában megjelenve megmutatta a helyet ahol teste fekszik, így a keresztények méltóképp eltemethették – a Via Appia mellett talált végső nyugalmat, s az utókor pompás templomot emelt sírja fölé.

A betegséget és a halált az ősi hitvilág mind a görögöknél, nálunk magyaroknál, de az ószövetségi zsidóságnál is a nyíl képjelével rokonította. Akinek el kell földi világunkból mennie, a „*halál nyilát érzi meg*”; s mondogatjuk ma is: „*belényilallt*” a rossz, a fájdalom. „*Nyila*” alatt a régi ember minden esetben Isten nyilát értette és érti; „*bele csapott a nyila*” – mondják, s értik: „*bele csapott az Isten nyila*”.

A pestis nyila ellen már a VII. században Sebestyén oltalmát kérik a hívek (így 680-ban a Rómában és Paviában tomboló pestis a Sebestyénnek emelt oltárok hatására szűnik meg). Tiszteletére 1576-ban (egy évvel a nagy pestisvész után) templomot és emlékoszlopot állít a milánói nép. A máig élő hagyomány szerint a később szentté avatott Borromei Károly, Sebestyén közbenjárásával a pestist ebbe az oszlopba száműzte. A milánói kezdeményezés hatására hazánk közterein is oszlophoz kötözve ábrázolják Sebestyént.

Orfűn e nap reggelén nem mentek be az istállóba, álljon helyt a patrónus. A jószágot nem etették, nem fogták be, nem vitték ki az almot alóla: böjtölt az állat is. Az ország leghíresebb Sebestyén-temploma Székesfehérvár Felsővárosán áll, amely a város szentségi pásztoréletének, céhes jámborságának tűzhelye volt. A búcsúnapon Sebestyén-bált tartottak.

Bánd német fiatalsága farsangi felvonulással e napon szintén bálozott. A régi hit szerint ezen a napon kezd az életnedv a fában ismét megindulni (a vizek – vízkereszt, január 6. – után ím, felébrednek a fák is!), most „*kezdődik*”, jelét adja a tavaszi megújulás. A Teremtő belénk is ültetett fát, s e napon a bennünk létező életfa is feléled.

Hozzánk gyakran „*hazajönnek*” az úgynevezett „*idegen nevek*”: itt lelik meg értelmüket, tartalmukat. Sebestyént a nyíl ütötte seb jellemzi; az erdőben fölébredő fiatal fák néhány esetben a fiatalságukra jellemző hirtelen ébredés okán sebessé válnak, hiszen törzsük a gyökértől az elágazásig fölrepedt (akárcsak a növésben hirtelen nekilendülő kamasz is könnyen sértetté válik, hiszen teste és lelke növekedése legtöbbször nem követi szorosan egymást, egyik a másikhoz képest legtöbbször „*lemarad*”). Hasonlóképp Bertalan is megnyúzza,

„börtelenként” jelenik meg a keresztény ábrázolásokon (vállán átvett boton hordozza bőrét); népünk hitében ilyenkor börtelenné válik a határ, megtörténik a tarlóhántás.

Sárosban azt tartották Sebestyénről: „*ha ezen a napon alig ér a köd a fák koronájáig, akkor a halál az áldozatait a gyerekek közül fogja szedni, és a betegség többnyire a gyerekeket éri; ha azonban felér már az innen látható hegy feléig, akkor leginkább a középkorúak fognak betegeskedni, halni; végre, ha mindent elborít a köd, akkor kivétel nélkül pusztul majd gyerek, ifjú, agg.*”

Január 22. Vince

(Hispaniai vértanú, válogatott kínzásokkal gyötörték halálra; †304)

Hispaniában született főrangú családból, Zaragozában szentelték pappá. Az őt felszentelő Valér püspök dadogós volt, így az igehirdetést Vincére bízta. Spanyolországban ekkor virágzik a kereszténység, a római üldözések hatása messze van. Ám 303-ban, mikor Diocletianus minden haragjával a keresztények ellen fordul, a császár parancsára Daczián helytartó elfogatta, s börtönbe vetette. Majd megostorozták, kínpadra vonták és húsát megszagatták, majd forró rostélyra fektették s alágyújtottak, sebeit sóval hintették, végül a börtön földjén hegyes cserepekre dobták. A kínzásokat Vince alázattal, mosolyogva tűrte, sőt szemére hányt a kínzóinak, hogy túl gyengéden bánnak vele, hiszen ő Jézusért sokkal többet akar szenvedni! A börtönben, cserepeken fektében nagy fényesség támadt körülötte, és sebei hirtelen begyógyultak. A császár, nehogy a keresztények vértanút tisztelhessenek benne, puha ágyba fekteti; ám Vince alig kerül a párnák közé, meghal. Ekkor a császár madarak és vadállatok eledelül akarja adni a szent testet, ám amint szent Ágoston írja, „*Isten hollóval táplálta Illést, most pedig hollót rendelt Vince védelmére, hogy minden állatot távol tartson tőle*”. Erre a császár követ köttet rá és a tengerbe vetteti testét, ám a habok partra sodorják, és hullám-vájtja sírba ringatják Vincét. Testét később méltó módon eltemetik a keresztények, mikor egy jámbor asszonynak maga Vince jelenti meg sírja helyét Valenciában. Erekllyei Lisszabonba kerültek, de később jutott belőlük Franciaországba is.

Legendája nem ad magyarázatot a szőlővel, borral való kapcsolatára; de névünnepeinek naptári helye igen, hiszen a fák után e napon a bokrok, a szőlővenyigék ébrednek fel! Még a XIX-XX. század fordulója táján is a pécsi szőlősgazdák egyik pincéből a másikba látogatva áldomásoztak. Voltak, akik vesszőt vágtak le és meleg szobában rügyeztették; fakadásából a várható bortermést jósolták. Gyüvés szőlőhegy bosnyák gazdája a Bertalan kápolnában e napon bemutatott mise idején hurkát, disznógömböcöt kötöztek a szőlőkaróra, hogy nagy fürtöket teremjen majd a tőke. Mohácson a János-napon szentelt borral szőlőjük négy sarkát hintették meg a gazdák, a szélit pedig szenteltvízzel. Az ormánsági Kámesen azt tartják, ha a Nap Vincekor besüt a pincébe akkor bősége lesz a bornak, ilyenkor a pinceajtót is kitarják. A horvátok is a szőlőhegyen mulatoznak e napon. Úgy vélik, hogy sok bor terem ha esik az eső. Dávod magyarjai takaráskor egy üveg bort rejtenek a tőkék között a földbe, Vince napon megkeresik és áldomásul megisszák. Egerben vesszőt metszenek a szőlőben, ez a „*vince-vessző*”; hazaviszik és vízbe teszik, hajtása megmutatja az új termést.

Vince nevének értelme győzedelmes. Vince legyőzi a tél sötét erőit, a tavasz útját egyengeti. Országszerte ismert regula: „*ha megcsordul Vince, tele lesz a pince*”. Hajós község öreg németjei szerint jó bor terem, ha reggel a kocsi a jégen jár, délután pedig verebek fürödnek a napfényben. Göcsejben az öreges arcú gyerekekre Vince oldó áldását kérik. Figyelemre érdemes, hogy a faggyal megfogó, visszakötő, köves, kemény hatalmat idézi Vince ábrázolásának néhány eszköze: a fejsze, de különösképpen a csákány és az irtókapa.

Egy nappal előbb a fák, most a madarak ébrednek föl; amint lelkünkben is él a fa, az életfa, úgy e napon a bennünk élő madár, a lélek „*ébred*” föl álmából, s válik „*dalos kedvűvé*”.

A fraknói és a németújvári németek szerint a madarak Vince napján házasodnak, ilyenkor nem szabad az erdőben dolgozni. Az ember ne zavarja meg a madarak menyegzőjét, hiszen majd másnap a Szent Szűz kézfogójának ünnepén nászéneket zeng valamennyi madár a Mindenek Anyjának, Máriának.

Sebestyén látványosan ontja vérért Krisztusért, az őt követő Vincénél pedig a bor veszi át az értünk kiontott „szent vér” szerepét.

Az esztendő és az egy nap rendje lényegében azonos: nemcsak a Teremtett mindenkben de bennünk is – mivel nemcsak részei, de kicsiben egészei is vagyunk a Világnak. Az ébredés az esztendőben, de minden egyes napon hasonlóképpen megtörténik: mikor a füvekről lefut a harmat, felébrednek bennünk is a vizek, majd a fák; s mikor meghasad az ég a Vénusz alatt és megjelenik a Nap: felébrednek a madarak, s végül a föld is. A Teremtett Világ terének-idejének Isten-adta összhangja ez. Ezt az összhangot csupán a szabad akaratot kapott, szabad akaratával Istennek hátat fordító ember zavarhatja meg. Napjainkban egyre inkább az a (hamis) gondolkodás erősödik meg, mely azt mondatja velünk: „*kimegyek a természetbe*” – pedig az bennünk is éppoly valóságosan jelen van! Nem véletlen, hogy a nagy egész, a teremtett (kinti) természet és a bennünk rejlő emberi természetre használt szavaink azonosak; hiszen azonos szabályok alapján szerveződik mindkettő, s egymásra utalt. Szent Ágoston így ír Vallomásaiban: „*Örök-új Szépség, jaj, későn kezdtelek szeretni! Bennem voltál, én meg kívüled! Künn kerestelek, s torz mivoltommal belerohantam ékes teremtett világodba. Velem voltál, s én nem voltam veled. Teremtmények szakítottak el messze tőled, amik nélküled egyáltalán nem is volnának. Azután felharsant hívó szózatod; megtörted lelkem süket csendjét, kigyulladt bennem ragyogó világosságod, s elűzted rólam a vakoskodó homályt. Illatod kiáradt, beszívtam s most utánad lelkendezek. Ízleltelek, éhezlek, szomjazlak; megérintettél, s íme áttüzesedtem a vágyakozástól békéd után. Majd ha egészen beléolvadok, nem bánt engem többé sem fájdalom, sem fáradság; egész életemet azontúl teljességed élteti. Akit te betöltesz, szárnyakat kap tőled; én meg, jaj, nehézkes vagyok, mert még nem vagyok tele tevéled! Gonosz örömök küszködnek bennem tisztos szomorúságokkal; melyik fél győz majd, nem tudom. Uram, jaj, kérlek, könyörülj rajtam.*”

Vízöntő

Boldogasszony hava, Böjtelő hava

A fordulás „Pál fordulásával” végérvényes, annak első grádicsára lép a lét. Gyertyaszentelőkor, amikor a Nap már „*bakugrással*” magasabban araszol az égi mezőn, a Föld is fölébred, „*szuszogni*”, „*lélegezni*” kezd – bár a Bak még ekkor sem akarja megadni magát: kemény, testet-lelket bénító, feszítő fagyokat hoz az enyhületbe. Fagy és enyhület szinte naponta váltja egymást („*Veronika /másutt: Julianna/ szorítja, Dorottya tágítja*” – mondogatták ilyenkor a régiek), a karácsony után még kövülten álló, mozdíthatatlan makacs bakkecske ideje végét érezve itt majom módjára ugrálni kezd s hatására mindaz, ami az elmúlt esztendő végén földre-földbe került – növény, vagy elhullt állat teste – bomlani kezd; oszlik a rend, részek kusza halmazává válik a földi tér és izeg-mozog minden, de mozgásának célja még nem adatott. A régi ember vele „*bomlott*” a környezettel, az égi törvényt rúgta föl, amely egész éven át szabályozta, mederben tartotta, mértékesre szabta életét. Minden porcikájával

megtapasztalta miféle lenne, ha csak önmagára hagyatkozhatnék. Előkészítette testét-lelkét a bűnbánatra, a nagybőjtre, amikoris majd meg kell „*halnia*”, hogy a feltámadó húsvéti határral újjászülethesse, megújulhasson benne-általa is a rend.

Háromesztendő koráig a „*vízöntőben élt*” a gyermek – annak „*alaktalansága*”, személytelensége határozta meg valahány csete-bota cselekvését. A kisgyermekben ekkor még alig-alig munkál az én-tudat: négykézlábas, rendetlenséget tesz, s majomként utánozza anyát, apát; nyugalmát egyedül anya közelléte adja.

Január 25. Pál fordulása

(Szegeden „Jóraforduló Pál”, az apostol megtérésének emlékezete. Pál zománcképe ott található a Magyar Szent Koronán, Péterrel párban. Saul Pállá fordulását az isteni kegyelem legnagyobbjaként fogadta el népünk, bizonyítva ezzel: Isten nem személyválogató!)

Hazánkban az 1493-as esztergomi zsinat, mint kötelező ünnepet említi (a szabolcsi zsinat rendelkezései között még nem szerepel, mint parancsolt ünnep).

A zsidó születésű Saul kezdetben üldözi a keresztényeket, sőt maga is részt vesz a pusztításban; ezt olvassuk első vértanú szent István történeténél: „*Azután kihurcolták őt a városon kívülre, és megkövezték. A tanúk pedig letették ruháikat egy ifjú lábához, akit Saulnak hívtak.*” (ApCsel.7,58) Majd: „*Saul pedig egyetértett azzal, hogy megöljék őt. Azon a napon nagy üldözés tört ki a jeruzsálemi egyház ellen, s az apostolok kivételével mindnyájan szétszóródtak Júdea és Szamaria tartományában. Istvánt pedig istenfélő férfiak eltemették, és nagyon megsiratták. Saul meg pusztította az egyházat, sorra járva a házakat, elhurcolta a férfiakat és asszonyokat, s őrizetbe vetette őket.*” (ApCsel.8,1-3)

Saul ezután a keresztények üldözésére Damaszkuszba megy: „*Eközben Saul, aki még mindig gyűlölettől lihegett és halállal fenyegette az Úr tanítványait, elment a főpaphoz, és levelet kért tőle a damaszkuszi zsinagógákhoz, hogy megkötozve Jeruzsálembe hozhassa azokat a férfiakat és nőket, akiket ott talál ennek a tannak a követői közül. De amint haladt az úton és Damaszkuszhoz közeledett, történt, hogy hirtelen fényesség ragyogta körül az égből. Leesett a földre, és szózatot hallott, amely azt mondta neki: »Saul, Saul, miért üldözöl engem?« Erre ő megkérdezte: »Ki vagy te, Uram?« Az így felelt: »Én vagyok Jézus, akit te üldözöl! De kelj föl és menj be a városba, ott majd megmondják neked, mit kell tenned.« A férfiak, akik kísérték, csodálkozva álltak. Hallották ugyan a hangot, de nem láttak senkit sem. Saul pedig fölkel a földről, de amikor kinyitotta a szemét, semmit sem látott. Úgy vezették be kezénél fogva Damaszkuszba. Ott volt három napig, nem látott, nem evett, nem ivott semmit.*” (ApCsel.9,1-9) Majd egy keresztény, Ananiás felkeresi őt: „*Erre Ananiás elindult, bement a házba, rátette a kezét, és azt mondta: »Saul testvér, az Úr Jézus küldött engem, aki megjelent neked az úton, amelyen jöttél, hogy láss és eltelj Szentlélekkel.« Erre azonnal halpikkely-szerű valami hullott le a szeméről, és visszanyerte a szeme világát. Fölkelt és megkeresztelkedett, azután ételt vett magához és megerősödött. Néhány napig még együtt maradt a tanítványokkal, akik Damaszkuszban voltak. Azonnal hirdette a zsinagógákban Jézust, hogy ő az Isten Fia. Mindazok pedig, akik hallgatták, csodálkoztak és megjegyezték: »Nem ez az, aki Jeruzsálemben vesztére tört azoknak, akik ezt a nevet segítségül hívták, és ide is azért jött, hogy megkötozve elhurcolja őket a főpapokhoz?« Saul azonban mind nagyobb erővel lépett fel, zavarba hozta a damaszkuszi zsidókat, és bizonyította előttük, hogy Jézus a Krisztus.*” (ApCsel.9,17-22)

Pál, Krisztus apostola üldözőből üldözötté válik: „*Jó néhány nap múlva a zsidók megállapodtak, hogy megölik őt.*” (ApCsel.9, 23), és azon szorgoskodik, hogy az apostoloknak méltó társa legyen – ám saját korábbi életével is meg kell küzdenie: „*Mikor így Jeruzsálembe*

érkezett, a tanítványokhoz akart csatlakozni, de mindnyájan félték tőle, mert nem hitték, hogy tanítvány.” (ApCsel.9,26)

Később Pál maga is megemlékezik bűnös múltjáról, és magát a legutolsónak tartva hirdeti Krisztust: „Én ugyanis a legutolsó vagyok az apostolok között, arra sem méltó, hogy apostolnak hívjanak, hiszen üldöztem Isten egyházát.” (1Kor.15,9) Jóllehet Krisztus halála után tér meg, ám személyesen találkozik a Feltámadottal, így méltán nevezi magát Krisztus apostolának! „Tudtotokra adom, testvérek, hogy az általam hirdetett evangélium nem embertől ered. Hiszen nem emberektől kaptam vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából. Hallottátok ugye, hogyan viselkedtem egykor a zsidó vallásban: könyörtelenül üldöztem Isten egyházát és pusztulására törtem. A zsidó vallásosságban felülmúltam számos fajtámbeli kortársamat, mert szerfölött buzgólkodtam atyáim hagyománya érdekében. Ám úgy tetszett annak, aki már születésemtől kiválasztott s kegyelmével meghívott, hogy kinyilatkoztassa bennem Fiát, akit hirdetnem kell a pogányoknak.” (Gal.1,11-16) Másutt ezt kérdezi: „Vajon nem vagyok szabad ember? Nem vagyok apostol? Nem láttam Urunkat Jézus (Krisztust)?” (1Kor.9,1a) A Krisztus üldözőjéből, Saulból Krisztus apostolává lett Pál végül megérkezik az emberileg elérhető legmagasabb csúcsra, amit maga így fogalmaz meg: „Élek pedig már nem én, de él bennem Krisztus.” (Gal.2,20)

A Pálforduláshoz mindig szükség van Isten segítségére – az ember önerejéből nem képes felülmúlni önmagát, amint a megváltás is Krisztus műve, úgy a hit is kegyelem: Isten adománya. Azonban a jóra törekvő ember mindig biztos lehet benne, hogy ha a tőle emberileg telhetőt megteszi, akkor szándékát Isten is megsegíti – ennek minden másnál meggyőzőbb példája Pál fordulása.

E nap időjárásáról az eljövendő termésre, a gazdaság kilátásaira következtetett a régi falu népe. A jó idő jó termést, a köd a jószág pusztulását, a szélvihar háborút jelent – tartották. Szentesen úgy tartják: „hogyha szeles pálfordulás, akkor leszen hadakozás”. A csanádapácaiak szerint ha szép, derült az idő, akkor még annyi hideg napra lehet számítani, amennyi az esztendőből már eltelt. Klárafalván e napon megpiszkálták a ludak fenekét, hogy szaporán tojjanak. Az öregasszonyok Magyarbánhegyesen azt kérték Páltól, hogy „fordítsa meg a rostát”. A székesfehérváriak mondásában: „Pál fele kenyér, fele bor”. Az elmúlt év termésének fele ekkorra ugyanis már elfogyott, a másik felét a tavaszi újulásig nagyon beosztották, még a módos családok is. Zalaszentbalázson így módosult e vélekedés: „fele kenyér, fele széna, fele fa”. Régen e napon a Galga-mentén, Öcsöd környékén is „pálpogácsát” (bodak-ot) sütöttek: sütés előtt a család minden tagja kiválasztott egy pogácsát s libatollat szúrt bele – akinek a tolla megperzselődött, még abban az évben számíthatott bénító betegsége, illetve halálra.

Somlóvidéken azt tartották, hogy e napon a határban minden esztendőben valaki megfagy, a tél megköveteli az áldozatát (nem lehetetlen, hogy az átfordulás ősi emberáldozata maradt fenn ebben a vélekedésben.) Halál, áldozat nélkül nincs megújulás. E nap terményvarázsló szokása volt, hogy a hagymadugványos tarisznyát fordítva akasztották vissza, s megfordították a szögön a szitát; e jelképes cselekedettel farsangos lelküket fordították át jóra a régiek.